

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Sabina Arruabarrena Oiarzabal

*Astigarraga,
Gipuzkoa
(1928)*

Aurkibidea

Biografia

Bere jaiotetxea Astigarragako plaza-plazan dago. Denborarekin eta bertan bizi zirenak aldatu ahala, izena ere aldatuz joan zaio etxeari. Horrela, Sabina jaio zenean Markosene izena bazuen ere, geroxeago Juanane (bere amaren izena Juana izaki) eta orain Arruabarrena deitzen diote bertakoek. Lau senide izan ziren eta Gerra Zibilean gerta zitekeenaren beldurrez, amak Markinara bidali zituen bi alabak. Han hamaika hilabete egin zituzten eta itzuli arte amak ez omen zuen beren berririk izan. Arruabarrenaren goiko solairuan Eusko Etxea omen zegoen eta ondoko etxean "zentro errepublikanoa". Ezkondu eta Astigarragan bertan gelditu zen. Ahaztuen Oroimena taldekoek ere egin zioten elkarrizketa, gerrako kontuak jasotzeko ([ikus](#)
[euren webgunean](#)).

Zintak

ATG-004

- **Proiektua:** Euskal Herriko Ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Ansa, Ainhoa
- **Data:** 2010-03-23
- **Iraupena:** 89 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Etxeberria, Idoia
- **Transkribatzailea(k):** Etxeberria, Eider

ATG-040

- **Proiektua:** Ahaztuen Oroimena
- **Elkarrizketatzailea(k):** Bereziartua, Aitor - Ibarzabal, Patxi - Unamuno, Alberto
- **Data:** 2014-01-01
- **Iraupena:** 128 min
- **Euskarria:** Bideo digitala

Pasarteak

1. Gerra hasi zenean, Markinara

- **Erref:** ATG-004/003
- **Iraupena:** 0:02:58. **Hasi:** 00:01:34. **Bukatu:** 00:04:32
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » lhes egin beharra

Laburpena:

Gerra hasi zenean, neska koskorra zen. Dena prest zuten joateko, Santiomenditik tiroka hasi zirenean. Ahizpa korrika, eta bera atzetik. Markinara joan ziren, trenean, zaku artean. Lau senide. Anaia zaharrena kartzelan egon zen eta bigarrena kontzentrazio-esparruan; Laredon harrapatu zuten. Espetxetik bidali zion eskulana.

2. Markinan, 11 hilabetez

- **Erref:** ATG-004/004
- **Iraupena:** 0:02:54. **Hasi:** 00:04:32. **Bukatu:** 00:07:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » lhes egin beharra

Laburpena:

<p>Lau senideek alde egin zuten; gurasoek ez zuten astirik izan, eta ez zuten denbora askoan jakin seme-alabak non ziren. Markinara joan ziren, koinata izango zena zegoen tokira. Anaia kartzelara. Markinan, 11 hilabete. Koltxoiak lurrean jarrita.</p>

3. Markinako oroitzapenak; jolasak eta ezkutalekuak

- **Erref:** ATG-004/005
- **Iraupena:** 0:02:44. **Hasi:** 00:07:26. **Bukatu:** 00:10:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » lhes egin beharra

Laburpena:

Markinako oroitzapen onak ditu. Jolasean ibiltzen zen kalean, lagunekin, bihurrikeriak egiten. Mendira joaten ziren. Hegazkinak zetozenean, kanpaiak joka hasten ziren: ezkutalekura. Lurrean etzanda.

4. Oilo-zorriak, beldurra baino okerragoak

- **Erref:** ATG-004/006
- **Iraupena:** 0:01:37. **Hasi:** 00:10:10. **Bukatu:** 00:11:47
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- [Politika](#) » [Gerra zibila \(1936-1939\)](#) » [Gerraren eragina](#)

Laburpena:

Markinan bizilagunak (koinataren koinatuak) esaten zuena: nazionalak segituan sartuko zirela. Ganbaran egunak pasatu zituen hark, zain; oilo-zorriekin ezin aguantatuta, irten egin zen azkenean. Eta handik 11 hilabetera sartu ziren.

5. Markinatik etxera

- **Erref:** ATG-004/007
- **Iraupena:** 0:01:26. **Hasi:** 00:11:47. **Bukatu:** 00:13:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- [Politika](#) » [Gerraostea eta Francoren diktadura](#) » [Gerratik itzulera](#)

Laburpena:

Markinatik Bilbora joan ziren izeba-eta; handik Belgikara. Ahizpa eta biak, berriz, etxera bueltatu ziren. Gurasoak beste etxe batera joan ziren nazionalak Astigarragan sartu zirenean.

6. Markinan goserik ez

- **Erref:** ATG-004/010
- **Iraupena:** 0:01:35. **Hasi:** 00:13:48. **Bukatu:** 00:15:23
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- [Ohiturak eta bizimodua](#) » [Elikadura](#) » [Jatekoa eta edatekoa](#)
- [Politika](#) » [Gerra zibila \(1936-1939\)](#) » [Ihes egin beharra](#)

Laburpena:

Markinan goserik ez zuten pasatu. Baserrietatik ekartzen zuten janaria. Zezina. Gosaltzeko, morokila. Mendian ibilita, beltzaran bueltatu zen etxera. Ama kezkatuta egon zen, entzun zuelako arratoiak jaten zebiltzala.

7. Errazionamendu garaia

- **Erref:** ATG-004/011
- **Iraupena:** 0:01:36. **Hasi:** 00:15:23. **Bukatu:** 00:16:59
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- [Ohiturak eta bizimodua](#) » [Elikadura](#) » [Jatekoa eta edatekoa](#)
- [Politika](#) » [Gerraostea eta Francoren diktadura](#) » [Ekonomia gerraostean](#)

Laburpena:

Gerra ondorena okerrago izan zen: errazionamenduan 100 gramo azukre, ogi torta gogorak... Ogi zuririk ez. Boniatoa patataren orde. Olioaren partez esnegaina babarrunei, eta txerriaren gizona.

8. Plazan bizi arren, ukuilua eta baratzea zuten

- **Erref:** ATG-004/014
- **Iraupena:** 0:00:56. **Hasi:** 00:18:01. **Bukatu:** 00:18:57
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Baserria » Baserriko lanak » Baratzea eta soroa

Laburpena:

<p>Etxea nolakoa zen. Sotoan ukuilua zuten. Txerria, behia eta astoa. Artoa eta babarruna, baratzean. Goserik ez zuten pasatu.</p>

9. Euzko Etxea, etxean bertan

- **Erref:** ATG-004/017
- **Iraupena:** 0:00:46. **Hasi:** 00:20:09. **Bukatu:** 00:20:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Zinema
- Politika » Jarrera politikoak » Abertzaleak
- Aisia » Kultura » Dantza
- Politika » Gerra aurea » 1931-1936: II. Errepublika

Laburpena:

<p>Goiko solairua Euzko Etxea zen. Ondokoa, berriz, errepublikazaleen zentroa. Dantzak, antzerkia. Politika.</p>

10. Leihoan bandera espainola jarri beharra

- **Erref:** ATG-004/018
- **Iraupena:** 0:01:45. **Hasi:** 00:20:55. **Bukatu:** 00:22:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerran hildakoak eta zauritutakoak

Laburpena:

Gerra garaian, nazionalek herri bat hartzen zuten bakoitzean, kanpaiak. Eta ama negarrez, ez zekitelako anaiak non zebiltzan. Bandera espainola jarri beharra leihoan. Errezatzen egoten ziren. Lehengusu bat Hernanin fusilatu zuten eta beste bat bonbek harrapatuta hil zen.

11. Anaiak izan zituen arazoak, gerra ondoan

- **Erref:** ATG-004/019
- **Iraupena:** 0:03:03. **Hasi:** 00:22:40. **Bukatu:** 00:25:43
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Politika eta Franco

Laburpena:

Anaia zaharrenak ezin zuen etxetik atera; gordeta egon zen, Urnietan. Gainera, isuna jarri zioten gero. Ama eta biak bisitan joaten ziren. Guardia zibilak ate joka joan, eta udaletxera eramaten zuten anaia, gaua pasatzera.

12. Euzko Etxea eta herritarren arteko liskarrak

- **Erref:** ATG-004/020
- **Iraupena:** 0:01:59. **Hasi:** 00:25:43. **Bukatu:** 00:27:42
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Alderdien egoitzak
- Politika » Jarrera politikoak » Liskarrak politikan

Laburpena:

Euzko Etxean antzerkia eta dantzak izaten ziren. Zentro errepublikanoa zegoen ondoan. Liskarrak izaten ziren, ezinikusiak. Aita zenak esaten zuena: baziren bertako karlista batzuk oso txarrak zirenak.

13. Umetako jolasak: kanikak, unetakoak...

- **Erref:** ATG-004/022
- **Iraupena:** 0:02:50. **Hasi:** 00:28:02. **Bukatu:** 00:30:52
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Umetako kontuak

Laburpena:

Umetako jolasak: kaniketan, azkazalak hautsi arte, eta gordeketan. Unetakoak (tabak). Sakristauaren andreak kremazko pastelak zozketatzen zituen. Orduko pastelak. Neska-mutilak elkarrekin jolasean.

14. Eskolan dotrina erdaraz, elizan euskaraz

- **Erref:** ATG-004/023
- **Iraupena:** 0:02:29. **Hasi:** 00:30:52. **Bukatu:** 00:33:21
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Dotrina
- Euskara » Euskararen egoera
- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Elizarekin lotutako pertsonak
- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Sakramentuak

Laburpena:

<p>Jaunartzea berandu egin zuen, 11 urterekin, Markinatik bueltan. Eskolan dotrina erdaraz eta elizan euskaraz. Gehien zekienari manta jartzen zioten, Jaunartze egunean. Bikarioak neskamea bidaltzen zuen bere bila: opariak egiten zizkioten (jatekoa), pena emanda edo.</p>

15. Amaren atsekabea, Bilbo erori zenean

- **Erref:** ATG-004/024
- **Iraupena:** 0:01:52. **Hasi:** 00:33:21. **Bukatu:** 00:35:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

Bilbora sartu zirenean, beraiek Markinatik bueltatu gabe zeuden artean, eta ama larri. Apaizak lagundu zion saskia etxera eramaten. Lau umeak falta! Denak antzera zeuden.

Transkripzioa

- Ta nere amai ta're han Bilbaoa sartu zianian, Bilbaoa sartu zianian, gu handikan etorri gabiak ta, zea, burun xistera zula berdurakin ezin aillaitu baratzatikan etxea; ezin aillaitu, kanpana bueltakuak eta Bilbaon eta harek jakin gu han giñala, aldi hartan. Ezin aillaitu.

- Ama zen hola?

- Ama.

- Zuen ama?

- Nere ama, baratzatikan eta ezin pausoik ezin eman. Eta zeak, esto, apaizak apaizak esan emen ziyon: "Juana, ekar zazu zea hoi, xestera hoi, eta neonek emango dizut etxea"; beheko sotoa beak ekarri emen zittun, ezin aillaittu, klaro.

- Atsekabeakin, zakan nahigabea.

- Klaro, klaro, ta lau ume falta, lau ume falta, ta denak bazakitela aldi hartan giñala. Ta hola.

Herriya ttikiya izatiakin ta eziñikusiya bai, baiña laguntza're izango zan.

- Txikiya... Bai, laguntza, zenena? Zenen laguntza? Denak berdiñak gauden ta. Denak berdiñak gauden.

- Batak bestiai esan nahi det, pixkat, apoio pixkat edo.

- Denak berdiñak. Batekin hizketan hasi ta negarrez. Bestiai zeatu ta "nere semiak ere han zion, bestia're han zion ta zean ta. Hola. Bai, bai.

16. Arropak, besteek emandakoak

- **Erref:** ATG-004/025
- **Iraupena:** 0:02:24. **Hasi:** 00:35:13. **Bukatu:** 00:37:37
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

Orain txorakeria asko dagoela dio. Bere jantziak beste batzuek emandakoak ziren. Ama Donostiara joaten zenean tratuarekin, batzuetan arropa ematen zioten, eta etxera poz-pezik. Perkalezko soinekoak. Berokiak, paper fabrikako mantekin eginak; tindatu eta josi.

17. Alpargatak eskuan hartuta, hanka-hutsik

- **Erref:** ATG-004/027
- **Iraupena:** 0:01:30. **Hasi:** 00:37:45. **Bukatu:** 00:39:15
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Gaztetako ibilerak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak
- Iritziak » Antzinako bizimoduari buruzkoak

Laburpena:

Oinetan, alpargatak. Euria egiten bazuen, eskuetan hartuta, hanka-hutsik. Oialumara joaten ziren oinez, eta handik Hernanira. 20tik gora urterekin. Orain denetik dute, baina ez dira konformatzen!

18. Lehengo oihalak eta antzinako janzkera

- **Erref:** ATG-004/028
- **Iraupena:** 0:02:30. **Hasi:** 00:39:15. **Bukatu:** 00:41:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak
- Lanbideak » Sastreak, jostunak

Laburpena:

Hernaniko ferian erosten zuten tela; ahizpak egiten zituen soinekoak. Loiola kalean zebilen lanean, Donostian. Perkalezko bata. Zaharren janzkera: gizonak brusarekin eta galtza urdinekin; petatxoak. Ama beti beltzez jantzita, mantalarekin; zapirik ez buruan.

19. Gabonetan, barraskiloak eta aza-olioak

- **Erref:** ATG-004/029
- **Iraupena:** 0:03:11. **Hasi:** 00:41:45. **Bukatu:** 00:44:56
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Eliza giroko ospakizunak
- Aisia » Kultura » Beste adierazbide batzuk

Laburpena:

Gabonetan barraskiloak jateko ohitura zuten. Aza-olioak eta konpota. Bere Jaunartzean garbantzuak jarri zituen amak. Arratsaldean joan egin behar izaten zen elizara. Amandreak familia guztia Venezuelan zuen. Erretratuak hark ordaindu zituen: Donostiara joan ziren.

20. Kongregazioak eta maiatzeko loreak

- **Erref:** ATG-004/030
- **Iraupena:** 0:04:11. **Hasi:** 00:44:56. **Bukatu:** 00:49:07
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Eliza giroko ospakizunak
- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Bestelako kantak
- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Kongregazioak

Laburpena:

<p>Mariaren alabak, zinta urdina eta domina. 06:30ean mezara. Bederatziurrenak. Bezperak, arratsaldeetan. Izebak propina ematen zion joaten bazen. Maiatzeko loreak eta kantak, zuriz jantzita hostoak botatzen. Kantatu egiten du zatitxo bat. Luistarrak. Gaueko adorazioa.</p>

21. Gabonetako mezak eta kantu eskea

- **Erref:** ATG-004/032
- **Iraupena:** 0:02:37. **Hasi:** 00:50:04. **Bukatu:** 00:52:41
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Elizkizunak eta otoitzak
- Erljioa » Ohiturak eta bizimodua » Eliza giroko ospakizunak » Gabonak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Umetako kontuak
- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Bestelako kantak

Laburpena:

<p>Gabonetan gauerdiko meza izaten zen, Misa de Gallo. Batzuek erdi mozkorrak joaten ziren. Abenduaren 24an. Kantu eskeak Gabonetan eta San Nikolasetan. Bildutakoa partitu: intxaurrak, gaztainak, dirua... "San Nikolas Txikia" abestia kantatzen du.</p>

22. Erregeen oparia: laranja eta goxokiak

- **Erref:** ATG-004/036
- **Iraupena:** 0:03:37. **Hasi:** 00:53:53. **Bukatu:** 00:57:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak
- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Eliza giroko ospakizunak
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

Urte zahar gauean ez ziren ateratzen. Urte berriari etorrera, karta jokoan; aspertzean, ohera. Erregeak joaten ziren etxera; oparia: laranja eta goxokiak. Panpinarik sekula ez du ezagutu. Lehengo jostailuak. Kartoizko panpinak izaten ziren.

23. `Hau da gabaren zoragarria´, gabonetako kanta

- **Erref:** ATG-004/037
- **Iraupena:** 0:00:54. **Hasi:** 00:57:30. **Bukatu:** 00:58:24
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Eliza giroko ospakizunak

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Gabon kantak

Laburpena:

<p>`Hau da gabaren zoragarria´, gabonetako kanta.</p>

Transkripzioa

- Gabonetako kantaik ba al dakazu goguan? Jaiotzan inguruko kantaikan. O kantatzen zenuenik edo...

- Buu, asko. "Josetxo..." zea. Ba, asko, asko dia hoik. Jesus Maria!

Josetxo ekar zazu
auzotik esnia
haur honi emateko
munduko legia.

Hau da gabaren zoragarria!
Jesus jaio da Belenen.
Etxe honetan sartu ote dan
bila gabiltza beraren.

- Ze politta!
- Bai, ta hola, hola, asko. Jesus! Hola asko. Bai.

24. Sacamantecas eta ezkilak

- **Erref:** ATG-004/038
- **Iraupena:** 0:02:08. **Hasi:** 00:58:24. **Bukatu:** 01:00:32
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Kanpaiak
- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Kultur transmisioa

Laburpena:

Izebak kontatzen zizkion ipuinak. Aita ere oso alai zen; amak asko sufritu zuen gerran, eta tristeago egoten zen. Sacamantecas eta sorginak aipatzen zituzten, goiz etxeratzeko. "Amezkilak". Kanpai motak.

25. Gerra ondoan, eskolan komeriak

- **Erref:** ATG-004/039
- **Iraupena:** 0:04:03. **Hasi:** 01:00:32. **Bukatu:** 01:04:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
- Politika » Euskara eta politika
- Politika » Politika eta Franco

Laburpena:

Udaletxeko eskolako kontuak. Neska-mutilak aparte. Maistrak begitan hartu zuen, gerran kanpoan ibilia zelako. Jostorratza puntaz gora eman ziolako errieta egin zion, esanez "gorriek" erakutsi ziotela hori egiten. Berak ez zuen eskolara bueltatu nahi, baina etxean ezin zuten beste ikastetxerik ordaindu.

26. Besoa altxatuta, denen erakusgarri

- **Erref:** ATG-004/040
- **Iraupena:** 0:02:25. **Hasi:** 01:04:35. **Bukatu:** 01:07:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Politika eta Franco
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
- Politika » Euskara eta politika

Laburpena:

Eskolan errezzatu eta kantatu egiten zuten. Atze-atzean egoten zen bera, mahairik gabe banku batean eserita, eta aurreraino joanarazten zuen irakasleak, besoa altxatuta abestera. Jostorratzaren pasadizoa aipatzen du.

27. Eskola eta gero, partikular

- **Erref:** ATG-004/042
- **Iraupena:** 0:01:14. **Hasi:** 01:07:10. **Bukatu:** 01:08:24
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskolaz aparteko ikasketak
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak

Laburpena:

<p>14 urte arte eskolan. Eta gero partikular joaten zen, ordubetez. Maistra berarengana; orduan ez zen berarekin sartzen, ordaindu egiten zuten eta.</p>

Transkripzioa

- Hamalau urte arte ibili ziñan?
- Bai, nahikua aguantatu nun. Ta geo partikular juten nintzan. Geo partikular hamabitatikan ordu batea. Bai.
- Matematika pixkat edo ikastea edo zerta juten ziñan?
- Bai, partikular juten ziñanaldi ordun ez zun izaten "qué vergüenza ni esto te han enseñau", "como había que pagar"...
- Ya, ta maistra berdiñangana?
- Bai, bai, bai, bai, bai, bai...
- Beitu, aguantatu zenun.
- Bai, bai, bai, aguantatu nun, bai.
- Zu partikular zenbat denboan ibili ziñan?
- Ba, pues ez dakit, hamalau urtetik... Bueno, nere illoba lenbiziko illoba jaio zan nik hamahiru urte nittunian jayo zan. Ta gero hari kontu itten, ta gero zeara juten nintzan, partikularrea. Pues hamasein bat urte edo.

28. Fabrikan lanean, Hernanin eta Astigarragan

- **Erref:** ATG-004/043
- **Iraupena:** 0:02:29. **Hasi:** 01:08:24. **Bukatu:** 01:10:53
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lantegiak » Ekonomia eta industria » Gipuzkoako lantegiak » Donostialdeko lantegiak
- Ekonomia eta industria » Emakumeak lan-munduan (etxetik kanpo)
- Herria, azpiegitura » Garraioak » Beste garraio batzuk

Laburpena:

<p>Prodelin fabrikan hasi zen lanean, aurrena Hernanin. Denak oinez joaten ziren, manifestazioan bezala. Tranbian ez, ordaindu egin behar zelako. Gero Astigarragan bertan hasi zen, altzari lantegi batean. Ezkondu arte.</p>

29. Ezkontzean lana uztea zen normalena

- **Erref:** ATG-004/044
- **Iraupena:** 0:01:38. **Hasi:** 01:10:53. **Bukatu:** 01:12:31
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Emakumeak lan-munduan (etxetik kanpo)
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna

Laburpena:

Hernaniko emakume guztiak fabrikan zebiltzan lanean, Astigarragan neskame ere bai. Ezkontzean, lana uzten zuten: etxean geratzen zen, neskame. Amonak esaten ziona: emakumea noiz jubilatzen den.

Transkripzioa

- Ordun emakumiak etxetik kanpoa lan in behar zunikan ere...
- Ez, ez, ez, ordun... Baiño Hernanin, Hernaniko emakume guztik, denak fabrikan ibiltzen zian. Hemenguak pues batzuk neskame ta bestia zeon, baiño hemendikan ere juten giñan e? Bai, bai. Hemendikan ere juten giñan fabrika're.
- Ta ezkondu ta gero zergatik... zeatik gelditu ziñan?
- Ez, ez zan ordun, etxian gelditzen zan emakumia. Uain bezela lanea? Ez, ez, uan jun biharra dakate, baiño ordun senarran soldatakin pasa bihar zenun. Bai, bai, ordun esposatu ta emakumia etxian gelditzen zan.
- Gaizki ikusiya zeon edo ez zan ohitturik besteik gabe? Esan nahi det, asumittuta zeon "ezkondu ta oain etxea"?
- Etxea, bai, bai, bai.
- Etxekoandre.
- Bai, etxekoandre, o neskame o "lo que sea".
- Etxian?
- Etxian, hoixe.
- Ta neskame?
- Hoixe. Ta oaindikan ere bai.
- Ze hoi behin'e ez da rekonozitu izan ta.
- "Qué va, qué va".
- Baiño etxian lan asko ingo zenuten zuek.
- Amonak beti hoi esaten zian "Ai, ai, ai, zea, jubilaziyua... Emakumia jubilatzen da betiko begik ixten dittunian, orduntxe".

30. Garbigailurik gabe, emakumearen lanak

- **Erref:** ATG-004/045
- **Iraupena:** 0:02:24. **Hasi:** 01:12:31. **Bukatu:** 01:14:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa garbitzea
- Ekonomia eta industria » Emakumeak lan-munduan (etxetik kanpo)

Laburpena:

Etxeko lanak. Otorduak jarri, umeak zaindu, arropa garbitu, etxea garbitu... Garbigailurik ez zegoen. Kaldera buruan hartu, eta putzura, maindireak garbitzera. "Sacamanca". Nola jotzen zuten eta zabaldu. Orduko algarak.

31. Arropa garbitzen, iturrian

- **Erref:** ATG-004/046
- **Iraupena:** 0:02:10. **Hasi:** 01:14:55. **Bukatu:** 01:17:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa garbitzea
- Ekonomia eta industria » Emakumeak lan-munduan (etxetik kanpo)

Laburpena:

Etxean ura bazuten, baina iturrira joaten ziren arropa garbitzera. Ur hotza udan, eta neguan epela ateratzen zen. Harriaren gainean belauniko; bestela, uretan sartuta. Lagun batzuek Donostiarako ere garbitzen zuten, aberatsentzat. Martutenen ere bai, errekan.

32. Labaderoak eta errekek

- **Erref:** ATG-004/047
- **Iraupena:** 0:01:25. **Hasi:** 01:17:05. **Bukatu:** 01:18:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa garbitzea
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Garbitasun pertsonala
- Ekonomia eta industria » Emakumeak lan-munduan (etxetik kanpo)

Laburpena:

Labaderoak. Dutxa publikoak. Baserrietakoak ere ahal zuten tokian, askok urik ez zuten. Hernanin, senarraren baserrian, erreka zulora joaten ziren.

33. Lehengo plantxak eta josteko makinak

- **Erref:** ATG-004/048
- **Iraupena:** 0:01:22. **Hasi:** 01:18:30. **Bukatu:** 01:19:52
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Berrikuntzak » Aparatuak, objektuak
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Arropa eta oinetakoak
- Ekonomia eta industria » Emakumeak lan-munduan (etxetik kanpo)

Laburpena:

Plantxak nolakoak izaten ziren, su gainean jartzekoak. Burdinazkoak. Bi erabiltzen zituzten, txandaka. Batzuetan arropa zikintzen zuten. Josteko makinak etxe gehienetan zeuden. Ahizpa ibiltzen zen makinarekin.

34. Lurra garbitzeko, belauniko

- **Erref:** ATG-004/049
- **Iraupena:** 0:02:12. **Hasi:** 01:19:52. **Bukatu:** 01:22:04
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna
- Ekonomia eta industria » Emakumeak lan-munduan (etxetik kanpo)

Laburpena:

Egurrezko lurrak zeuden etxeetan; belauniko jarrita garbitu behar, astean behin. Argizaria emateko, lehenengo alanbrea pasatu behar. Familia izanda oso ahul geratu zen, eta senarra ibiltzen zen lan horietan, baina leihoak itxita, inork ez ikusteko.

35. Hilerokoa jaistean, azalpen gutxi

- **Erref:** ATG-004/051
- **Iraupena:** 0:02:34. **Hasi:** 01:22:49. **Bukatu:** 01:25:23
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna
- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Jantzi eta orraztu » Garbitasun pertsonala

Laburpena:

Hilerokoa jaistean azalpen handirik ez. Tabua zen. Toallak, kate-orrazzarekin lotuta. Lagunak zer esan zion. Hilerokoarekin zer ezin zen egin. Orduko dutxak.

Transkripzioa

- Sabina, kontu hoikin ai geala, okurritzen zait regla, lehenbiziko regla jeitsi ber zitzazunian ta hola. Ordun izaten al zan amak edo eskolan edo esaten al zan "aizu, ba edadia dakazu eta hola ta hola pasako zaizu" edo?
- Nei ez behintzat, ta bestiaidi ez hola ikusita, "ui ama, zea dakat", "hoi ez den... hoi ez den ezer ere, hoi ez den ezer, emakume guztik izaten ditene hoi ta ez den ez den ezer'e pasatzen". Ta toaillak edo ez dakit zer jarri zizkian eta kateko rosakin ta lotuta, ordun zea, tampas ta zea hoitakuak ezar'e. Ta ez ote zian, "normal ibili hai e? Normal ibili hai". Zea, ta geo nere laguna, nere lagunak etxea jun nintzan ta esan nion "ez dakin ze pasa zaiten, hola ta hola", eta "uff", ni baiño zaharro da, ta oain Bilbaon bizi da. Ta zea, "hoi ez den ezer, neska. Hoi zea den, hillero etortzen dana den hoi". Baiño lenbizikuan, apuro earra e?
- Lagunak artian ta igual gehio?
- Bai, bai bai, etxekua, etxian ezta ezar'e, tabu! Tabu holako gauzak.
- Ta izaten al zian, ordun esaten al zan regla zanakarian ezin zenittula gauza zenbait gauza in: ba odolkit ittia txarra da ta baserritan esaten da ez? O maionesa kortatu itten dala.
- A" Bai, bai, bai.
- O ezin zala garbitasunik in edo?
- Bai, esaten zuten e? Bai, bai, ta ez dutxatu ta. Bueno dutxatu, ordun ez zeon dutxik, ta horretxan zan'e kaldera, kaldera zeatu, ta komunea eman ta han garbittu. Bai.
- Eta konpresak eta hoik'e, ba toaillak leno esan dezun [...]
- Konpresak? Hoixen. Bai, bai. Haik gordian igual garbittu beharko zituen.
- Oi! Beharko! Hoixen ba. Anaiak eo zeatzen zianian, handixe [...] iñor [...] zanian, hartu palankarian ta zeatu ta hoiek danak kendu ta... bai.

36. Astigarragan, etxe gehiegi eta erribera gutxiegi

- **Erref:** ATG-004/053
- **Iraupena:** 0:00:41. **Hasi:** 01:25:34. **Bukatu:** 01:26:15
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Aldaketak eta arazoak

Laburpena:

Astigarragan zer aldatu den. Orain etxez beteta dagoela dio, penatuta, eta erriberak galdu egin direla. Dendak eta tabernak orain ere badaude.

Arruabarrena Oiarzabal, Sabina | ahotsak.eus Orr.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2026-04-14

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com